ሰላም! 👋 Welcome to your Grade 11 History tutorial!

እንኳን ወደ 11ኛ ክፍል የታሪክ ትምህርት በሰላም መጣህ! ይህንን ትምህርት በቀላሉና በወዳጃዊ መንገድ በሁለት ቋንቋ አዘጋጅቼልሃለሁ። በጣም አስደሳች እና አስተማሪ ጊዜ እንደሚኖረን እርግጠኛ ነኝ! 😊

UNIT ONE: HISTORY, HISTORIOGRAPHY, AND HUMAN EVOLUTION

ምዕራፍ አንድ፡ ታሪክ፣ የታሪክ አፃፃፍ ጥናት እና የሰው ልጅ ዝግመተ ለውጥ ♂

Introduction / መግቢያ

This unit focuses on two major historical issues. The first is basic historical methodology and historiography, which helps you understand the nature of history as an academic discipline. Every discipline has its own methodology, which is also true for history. Methodology refers to the sum total of rules, principles, procedures and techniques applied or followed in acquiring new knowledge or transforming the old one in a given discipline. The other focus area the unit addresses is the current scientific knowledge on human origins, including the evolution of early human cultures.

ይህ ምዕራፍ በሁለት ዋና ዋና ታሪካዊ ጉዳዮች ላይ ያተኩራል። የመጀመሪያው ታሪክን እንደ የትምህርት ዘርፍ ባህሪ እንድትረዳ የሚያግዝህ መሰረታዊ የታሪክ ዘዴ እና የታሪክ አፃፃፍ ጥናት ነው። እያንዳንዱ የትምህርት ዘርፍ የራሱ የሆነ ዘዴ አለው፤ ይህም ለታሪክም እውነት ነው። ዘዴ ማለት በአንድ የትምህርት ዘርፍ ውስጥ አዲስ እውቀት ለማግኘት ወይም የቆየውን ለመለወጥ የሚተገበሩ ወይም የሚከተሏቸው የህጎች፣ መርሆዎች፣ ሂደቶች እና ቴክኒኮች ጠቅላላ ድምር ነው። ምዕራፉ የሚያነሳው ሌላው የትኩረት አቅጣጫ የጥንት ሰብዓዊ ባህሎች ዝግመተ ለውጥን ጨምሮ ስለ ሰው ልጅ አመጣጥ ያለውን ወቅታዊ ሳይንሳዊ እውቀት ነው።

1.1.1. History as an Academic Discipline / ታሪክ እንደ የትምህርት ዘርፍ

History is a branch of knowledge that deals with all things (including thoughts, sayings and deeds) that have been done by people who lived in the past. In another sense, history is an organized and critical study of the past based on interpretation of evidences. The study of history covers the period called pre-history as well. This was the period before the beginning

of the technique of writing about 4000 B.C. The term history itself comes from the Greek word “istoria” (historia) which means inquiry or knowledge acquired by investigation.

ታሪክ ቀደም ባሉት ጊዜያት በኖሩ ሰዎች የተሰሩትን ነገሮች ሁሉ (ህሳቦችን፣ ንግግሮችን እና ድርጊቶችን ጨምሮ) የሚመለከት የእውቀት ዘርፍ ነው። በሌላ አነጋገር፣ ታሪክ በማስረጃዎች ትርጓሜ ላይ የተመሰረተ የተደራጀ እና ሂሳዊ ያለፈው ጊዜ ጥናት ነው። የታሪክ ጥናት ቅድመ-ታሪክ ተብሎ የሚጠራውን ጊዜም ይሸፍናል። ይህ ከ 4000 ዓ.ዓ. በፊት የጽሑፍ ቴክኒክ ከመጀመሩ በፊት የነበረው ጊዜ ነበር። ታሪክ የሚለው ቃል ራሱ "ኢስቶሪያ" (historia) ከሚለው የግሪክ ቃል የመጣ ሲሆን ትርጉሙም ምርመራ ወይም በምርመራ የተገኘ እውቀት ማለት ነው።

As an academic discipline, history refers to the study of past events, present situation and prediction of the future relating to social, economic, technological and political developments. It also deals with change and continuity of historical developments over time, and the patterns of cause and effect that determine change and continuity. History is often part of the learning area of social sciences, but with its own achievement objectives. In studying the human past historians usually attempt to answer questions such as what happened? When did it happen? How did it happen? Why did it happen? And what consequences did it have?

እንደ የትምህርት ዘርፍ፣ ታሪክ ከማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ ቴክኖሎጂያዊ እና ፖለቲካዊ እድገቶች ጋር በተያያዘ ያለፉ ክስተቶችን፣ የአሁኑን ሁኔታ እና የወደፊቱን መተንበይን ያመለክታል። በተጨማሪም ከጊዜ በኋላ የታሪካዊ እድገቶችን ለውጥ እና ቀጣይነት፣ እንዲሁም ለውጥን እና ቀጣይነትን የሚወስኑትን የምክንያት እና የውጤት a ዎችን ይመለከታል። ታሪክ ብዙውን ጊዜ የማህበራዊ ሳይንስ ትምህርት አካል ነው፣ ነገር ግን የራሱ የሆነ የማሳካት አላማዎች አሉት። የታሪክ ምሁራን የሰውን ልጅ ያለፈ ታሪክ ሲያጠኑ አብዛኛውን ጊዜ እንደ ምን ተከሰተ? መቼ ተከሰተ? እንዴት ተከሰተ? ለምን ተከሰተ? እና ምን መዘዝ አስከተለ? ላሉ ጥያቄዎች መልስ ለመስጠት ይሞክራሉ።

History helps us to learn from the best achievements of people in the past. By learning about their deeds, we also try not to repeat the mistakes of the past. Since history enables us to understand the past society, we will be able to increase our understanding of the present society and may forecast the future society. History is also important for establishing identity of families, social groups, institutions, and countries. The study of history also provides skills that are essential for our intellectual growth. This is to mean that the rigorous selection and examination of evidence so as to arrive at conclusions is an important training of the mind. Thus, learning history enables students to analyze and solve problems. It enables students to understand the crucial issues (problems) confronting human society, and to give an informed, reasoned, and intelligent response to these problems.

ታሪክ ከቀደምት ሰዎች ምርጥ ስኬቶች እንድንማር ይረዳናል። ስለ ድርጊታቸው በመማር፣ ያለፉትን ስህተቶች ላለመድገምም እንጥራለን። ታሪክ ያለፈውን ህብረተሰብ እንድንረዳ ስለሚያስችለን፣ የአሁኑን ህብረተሰብ ያለንን ግንዛቤ ከፍ ማድረግ እና የወደፊቱን ህብረተሰብ መተንበይ እንችላለን። ታሪክ ለቤተሰቦች፣ ለማህበራዊ ቡድኖች፣ ለተቋማት እና ለሀገራት ማንነትን ለመመስረትም ጠቃሚ ነው። የታሪክ ጥናት ለአእምሯዊ እድገታችን አስፈላጊ የሆኑ ክህሎቶችን ይሰጠናል። ይህም ማለት መደምደሚያ ላይ ለመድረስ ማስረጃዎችን በጥብቅ መምረጥ እና መመርመር ጠቃሚ የአእምሮ ስልጠና ነው። ስለዚህ፣ ታሪክን መማር ተማሪዎች ችግሮችን እንዲተነትኑ እና እንዲፈቱ ያስችላቸዋል። የሰው ልጅን ህብረተሰብ የሚያጋጥሙትን ወሳኝ ጉዳዮች (ችግሮች) እንዲረዱ እና በመረጃ ላይ የተመሰረተ፣ ምክንያታዊ እና ብልህ ምላሽ እንዲሰጡ ያስችላቸዋል።

However, just as it is useful to humanity, history can also be abused. Selection is made from the past to justify the present. Judging the past from the perspectives (values) of the present is a serious problem in many countries including Ethiopia. This is wrong and does not give us an objective picture of the past.

ነገር ግን፣ ለሰው ልጅ ጠቃሚ እንደሆነው ሁሉ፣ ታሪክም ሊበደል ይችላል። የአሁኑን ለማጽደቅ ከያለፈው ምርጫ ይደረጋል። ያለፈውን ከአሁኑ አይታ (እሴቶች) አንጻር መፍረድ ኢትዮጵያን ጨምሮ በብዙ ሀገራት ከባድ ችግር ነው። ይህ ስህተት ሲሆን ያለፈውን ጊዜ ገለልተኛ ምስል አይሰጠንም። ☹

History and Other Sciences / ታሪክ እና ሌሎች ሳይንሶች

History has differences and similarities with other sciences. Natural sciences study the phenomena of the physical world, while history studies human beings and human societies in the past. History does not conduct controlled experiments that are common in natural sciences. Natural scientists report the results of their findings in a neutral way. However, historians commonly make value judgments or put their personal views together with the result of their findings. On the other hand, both scientist and historians are concerned with discovery, shading light on new knowledge, and solving current problems of society. Both of them also use systematic methods involving rigorous checks, use of evidence, and drawing conclusions. Therefore, history is a science because it must be proved by the use of reliable sources. It has a methodology which is followed by all historians.

ታሪክ ከሌሎች ሳይንሶች ጋር ልዩነቶች እና ተመሳሳይነቶች አሉት። የተፈጥሮ ሳይንሶች የአካላዊውን ዓለም ክስተቶች ሲያጠኑ፣ ታሪክ ደግሞ ያለፉትን የሰው ልጆች እና የሰው ልጅ ህብረተሰቦችን ያጠናል። ታሪክ በተፈጥሮ ሳይንሶች ውስጥ የተለመዱ ቁጥጥር የሚደረግባቸውን ሙከራዎች አያደርግም። የተፈጥሮ ሳይንቲስቶች የግኝታቸውን ውጤት በገለልተኛ መንገድ ሪፖርት ያደርጋሉ። ነገር ግን፣ የታሪክ ምሁራን በአብዛኛው የእሴት ፍርዶችን ይሰጣሉ ወይም የግል አመለካከታቸውን ከግኝታቸው ውጤት ጋር ያቀርባሉ። በሌላ በኩል፣ ሳይንቲስቶችም ሆኑ የታሪክ ምሁራን ግኝትን፣ በአዲስ እውቀት ላይ ብርሃን መፈንጠቅን እና ወቅታዊ የህብረተሰብ ችግሮችን መፍታትን ይመለከታሉ። ሁለቱም ጥብቅ ምርመራዎችን፣ የማስረጃ አጠቃቀምን እና መደምደሚያዎችን መስጠትን የሚያካትቱ ስልታዊ ዘዴዎችን ይጠቀማሉ። ስለዚህ፣ ታሪክ በታማኝ ምንጮች አጠቃቀም መረጋገጥ ስላለበት ሳይንስ ነው፤ ሁሉም የታሪክ ምሁራን የሚከተሉት ዘዴ አለው።

Scholars also commonly categorize history under the social sciences, such as anthropology, sociology, psychology, economics and so on. Historians examine every aspect of the lives of human beings including economic and social conditions, and the development of religion, art and other elements of culture. But still, there are differences between historians and social scientists. Unlike historians, social scientists use experimental data in the form of samples. In addition, social scientists far more regularly use theoretical models and hypothesis than do historians.

ምሁራን ታሪክን እንደ አንትሮፖሎጂ፣ ሶሺዮሎጂ፣ ሳይኮሎጂ ኢኮኖሚክስ እና የመሳሰሉት በማህበራዊ ሳይንሶች ስር ይመድቡታል። የታሪክ ምሁራን የኢኮኖሚ እና የማህበራዊ ሁኔታዎችን፣ የሃይማኖቶችን፣ የጥበብን እና የሌሎች የባህል ክፍሎችን እድገትን ጨምሮ የእያንዳንዱን የሰው ልጅ ህይወት ገጽታ ይመረምራሉ። ነገር ግን አሁንም በታሪክ ምሁራን እና በማህበራዊ ሳይንቲስቶች መካከል ልዩነቶች አሉ። ከታሪክ ምሁራን በተለየ፣ ማህበራዊ ሳይንቲስቶች በናሙና መልክ የሙከራ መረጃዎችን ይጠቀማሉ። በተጨማሪም፣ ማህበራዊ ሳይንቲስቶች ከታሪክ ምሁራን በበለጠ ሁኔታ የንድፈ-ሀሳብ ሞዴሎችን እና መላምቶችን ይጠቀማሉ።

1.1.2. Historiography / የታሪክ አፃፃፍ ጥናት

Historiography refers to the history of historical writing. It is also a discipline dealing with the methods of writing history including the techniques of historical research and documentation. History as a functional social activity stretches back to the beginning of human society. But the organized and systematic study of the past emerged largely with the rise of civilization particularly with the beginning of the technique of writing. For instance, the beginning of western (European) historical tradition is often associated with the ancient Greek historian named Herodotus (ca. 484-425 B.C). He wrote a long account, “Histories”, of the wars between the Greeks and the Persians. Herodotus is generally regarded as the “father of history”. His most famous successor was Thucydides (ca. 455 – 400 B.C) who chronologically, critically and accurately wrote about the war between Athens and Sparta known as the Peloponnesian War (ca. 431-408 B.C).

የታሪክ አፃፃፍ ጥናት (Historiography) የታሪካዊ ጽሑፍን ታሪክ ያመለክታል። በተጨማሪም የታሪካዊ ምርምር እና የሰነድ አያያዝ ቴክኒኮችን ጨምሮ ታሪክን የመጻፍ ዘይቤዎችን የሚመለከት የትምህርት ዘርፍ ነው። ታሪክ እንደ ተግባራዊ ማህበራዊ እንቅስቃሴነቱ እስከ ሰው ልጅ ማህበረሰብ መጀመሪያ ድረስ ይዘልቃል። ነገር ግን የተደራጀው እና ስልታዊው ያለፈው ጊዜ ጥናት በአብዛኛው የተከሰተው ከሥልጣኔ መነሳት ጋር በተለይም ከጽሑፍ ቴክኒክ መጀመሪያ ጋር ነው። ለምሳሌ፣ የምዕራባውያን (አውሮፓውያን) የታሪክ ባህል መጀመሪያ ብዙውን ጊዜ ሄሮዶተስ (ከክ.ል.በፊት 484-425 ገደማ) ከሚባለው የጥንት ግሪክ የታሪክ ምሁር ጋር ይያያዛል። በግሪኮች እና በፋርሶች መካከል ስለነበሩት ጦርነቶች "ታሪኮች" የተባለ ረጅም ዘገባ ጽፏል። ሄሮዶተስ በአጠቃላይ "የታሪክ አባት" ተብሎ ይታሰባል። የእሱ በጣም ታዋቂ ተተኪ ቱሲዳይድስ

(ከክ.ል.በፊት 455 – 400 ገደማ) ሲሆን፣ በአቴንስ እና በስፓርታ መካከል የነበረውን ጦርነት፣ የፔሎፖኔሽያ ጦርነት (ከክ.ል.በፊት 431-408 ገደማ) በመባል የሚታወቀውን በጊዜ ቅደም ተከተል፣ በሂሳዊ እና በትክክለኛ መንገድ ጽፏል።

As time went on, the content and quality of history writing improved. During the 1800s, the methods of modern academic historical study were developed and history became a field of study in many schools. It was Leopold von Ranke (1795-1886) from the German Historical School who laid the foundations of modern academic history. Ranke is generally considered to be the “father of modern historiography”.

ጊዜ እያለፈ ሲሄድ፣ የታሪክ አፃፃፍ ይዘት እና ጥራት ተሻሻለ። በ 1800 ዎቹ ውስጥ፣ የዘመናዊ አካዳሚክ ታሪካዊ ጥናት ዘይዎች ተዘጋጁ እና ታሪክ በብዙ ትምህርት ቤቶች ውስጥ የጥናት መስክ ሆነ። የዘመናዊ አካዳሚክ ታሪክን መሰረት የጣለው ከጀርመን የታሪክ ትምህርት ቤት የመጣው ሊዮፖልድ ቮን ራንኬ (1795-1886) ነበር። ራንኬ በአጠቃላይ "የዘመናዊ የታሪክ አፃፃፍ ጥናት አባት" ተብሎ ይታሰባል። ✍

Modern historical study involves a number of key elements of history. Sources are one of the decisive key elements in historical study. No one can write history without sources. In history every statement must be supported by evidence. This evidence (historical information) is obtained from sources of history. The other key element in historical study is the interpretation of historical evidences. Before we start writing history, it is necessary to have a clear understanding of the originality and meaning of our evidences. Otherwise, there is the possibility of misrepresentation or wrong interpretation of historical evidences.

የዘመናዊ ታሪካዊ ጥናት በርካታ ቁልፍ የታሪክ ነገሮችን ያካትታል። ምንጮች በታሪካዊ ጥናት ውስጥ ወሳኝ ከሆኑ ቁልፍ ነገሮች አንዱ ናቸው። ያለ ምንጮች ማንም ታሪክ መጻፍ አይችልም። በታሪክ ውስጥ እያንዳንዱ አባባል በማስረጃ መደገፍ አለበት። ይህ ማስረጃ (ታሪካዊ መረጃ) ከታሪክ ምንጮች የተገኘ ነው። በታሪካዊ ጥናት ውስጥ ሌላው ቁልፍ ነገር የታሪካዊ ማስረጃዎች ትርጓሜ ነው። ታሪክ መጻፍ ከመጀመራችን በፊት፣ የማስረጃዎቻችንን ኦሪጅናልነት እና ትርጉም በግልጽ መረዳት አስፈላጊ ነው። ያለበለዚያ፣ ታሪካዊ ማስረጃዎችን በተሳሳተ መንገድ የመወከል ወይም የተሳሳተ ትርጓሜ የመስጠት እድል አለ።

After a clear understanding of historical evidences, the next step is the presentation of the facts on paper or writing history. The quality of historical writing is highly affected by the manner of presentation. In the past, the role of historical evidence was denied due consideration because no one bothered to support historical statements made by sources. Instead, the artistic value of romantic historical writing was very much emphasized and history writing was taken just like the writing of fiction. But this academic attitude has already been rejected, particularly since the beginning of the 19th century, in favour of presenting historical information based on evidence in a simple, readable and attractive way.

የታሪካዊ ማስረጃዎችን በግልጽ ከተረዳን በኋላ፣ ቀጣዩ ደረጃ ሀቆቹን በወረቀት ላይ ማቅረብ ወይም ታሪክ መጻፍ ነው። የታሪካዊ ጽሑፍ ጥራት በአቀራረብ ሁኔታ በእጅጉ ይጎዳል። ቀደም ባሉት ጊዜያት፣ ማንም ሰው ከምንጮች የተሰሩ ታሪካዊ አባባሎችን ለመደገፍ ስለማይጨነቅ የታሪካዊ ማስረጃ ሚና ተገቢውን ግምት ተነፍጎት ነበር። በምትኩ፣ የፍቅር ታሪካዊ ጽሑፍ ጥበባዊ እሴት በጣም አጽንዖት ይሰጠው ነበር እና ታሪክ መጻፍ ልክ እንደ ልብ ወለድ መጻፍ ይወሰድ ነበር። ነገር ግን ይህ አካዳሚክ

አመለካከት በተለይም ከ 19 ኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ጀምሮ ውድቅ ተደርጓል፤ በምትኩ ታሪካዊ መረጃን በማስረጃ ላይ ተመስርቶ በቀላል፣ በሚነበብ እና በሚስብ መንገድ ማቅረብ ተመራጭ ሆኗል።

Another key element in the study of history is objectivity or writing unbiased or undistorted history. The lessons of the past are valued only if they are based on truth; that is, accurate history. Objectivity involves not only identifying the real or significant facts based on reliable primary sources but also presenting what all the facts say without any bias for or against. However, no history can be entirely objective. This is why histories are constantly being rewritten. Nevertheless, it is the utmost duty of the historian to present the reality as they really were and in the way they really occurred. Only history that tells the truth as accurately as possible can guide us accurately to avoid pitfalls in the future.

በታሪክ ጥናት ውስጥ ሌላው ቁልፍ ነገር ገለልተኝነት ወይም ያልተዛባ ታሪክ መጻፍ ነው። ያለፈው ትምህርቶች ዋጋ የሚኖራቸው በእውነት ላይ የተመሰረቱ ከሆኑ ብቻ ነው፤ ይህም ማለት ትክክለኛ ታሪክ ነው። ገለልተኝነት በታማኝ የመጀመሪያ ደረጃ ምንጮች ላይ ተመስርቶ እውነተኛውን ወይም ጉልህ የሆኑትን ሀቆች መለየትን ብቻ ሳይሆን ሁሉም ሀቆች የሚሉትን ያለ ምንም ወገንተኝነት ማቅረብንም ያካትታል። ነገር ግን፣ ምንም ታሪክ ሙሉ በሙሉ ገለልተኛ ሊሆን አይችልም። ለዚህም ነው ታሪኮች ያለማቋረጥ እንደገና የሚጻፉት። ቢሆንም፣ የታሪክ ምሁር ዋና ተግባር እውነታውን እንደነበረው እና በተከሰተበት መንገድ ማቅረብ ነው። በተቻለ መጠን እውነቱን የሚናገር ታሪክ ብቻ ነው ወደፊት ወጥመዶችን ለማስወገድ በትክክል ሊመራን የሚችለው።

One final key element of historical study is the method of historical writing. Historical methods comprise the techniques and guidelines by which historians use primary sources and other evidence to conduct research and then write histories in the form of accounts of the past. Writing history also refers to practicing history. In this regard, it must be clear that nowadays, the rapid development in information and communication technology as well as digital imaging techniques do have a great deal of influence on the methods and techniques of writing history. The major steps in writing history include collection of historical information (evidence), source criticism, interpretation and writing objectively.

የታሪካዊ ጥናት የመጨረሻው ቁልፍ ነገር የታሪካዊ አፃፃፍ ዘዴ ነው። የታሪክ ዘዴዎች የታሪክ ምሁራን የመጀመሪያ ደረጃ ምንጮችን እና ሌሎች ማስረጃዎችን ተጠቅመው ምርምር ለማድረግ እና ከዚያም ታሪኮችን በያለፈው ዘገባ መልክ የሚጽፉባቸውን ቴክኒኮች እና መመሪያዎች ያጠቃልላል። ታሪክ መጻፍ ታሪክን መተግበርንም ያመለክታል። በዚህ ረገድ፣ በአሁኑ ጊዜ፣ በመረጃ እና በመገናኛ ቴክኖሎጂ እንዲሁም በዲጂታል ምስል ቴክኒኮች ውስጥ ያለው ፈጣን እድገት ታሪክን የመጻፍ ዘዴዎች እና ቴክኒኮች ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ እንዳለው ግልጽ መሆን አለበት። ታሪክን የመጻፍ ዋና ዋና ደረጃዎች ታሪካዊ መረጃን (ማስረጃን) መሰብሰብ፣ የምንጭ ሂሳዊ ግምገማ፣ ትርጓሜ እና በገለልተኝነት መጻፍን ያካትታሉ።

Ethiopian Historiography / የኢትዮጵያ የታሪክ አፃፃፍ ጥናት

Ethiopia is one of the countries in the world that have indigenous tradition of historical writing since the 14th century, which continued up

to the early 20th century almost uninterruptedly. A series of chroniclers wrote almost exclusively about the achievements of Ethiopian emperors. Hagiographers also made their own contributions to the development of the recorded history of the country. However, both hagiographies and chronicles have their own limitations. Hence, historians and students of history should be very careful and critical in using them to write history.

ኢትዮጵያ ከ 14 ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ እስከ 20 ኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ድረስ σχεδόν ያለማቋረጥ የቀጠለ የራሷ የሆነ የታሪክ አፃፃፍ ባህል ካላቸው የዓለም ሀገራት አንዷ ናት። ተከታታይ ዜና መዋዕል ጸሐፊዎች σχεδόν ሙሉ በሙሉ ስለ ኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥታት ስኬቶች ጽፈዋል። የቅዱሳን ታሪክ ጸሐፊዎችም ለሀገሪቱ የሰነድ ታሪክ እድገት የራሳቸውን አስተዋጽኦ አድርገዋል። ነገር ግን፣ ሁለቱም የቅዱሳን ታሪኮች እና ዜና መዋዕሎች የራሳቸው የሆነ ውስንነቶች አሏቸው። ስለዚህ፣ የታሪክ ምሁራን እና የታሪክ ተማሪዎች ታሪክን ለመጻፍ ሲጠቀሙባቸው በጣም ጥንቃቄ እና ሂሳዊ መሆን አለባቸው።

In Europe, Ethiopian studies were founded in the last quarter of the 17th century by a German historian named Job Ludolf (1624-1704). Ludolf also wrote the first modern history of Ethiopia, which was published in 1684. After the middle of the 19th century several other Europeans took part in Ethiopian studies. Ethiopian history writers also appeared towards the end of the 19th century.

በአውሮፓ፣ የኢትዮጵያ ጥናቶች የተመሰረቱት በ 17 ኛው ክፍለ ዘመን የመጨረሻ ሩብ ላይ ጆብ ሉዶልፍ (1624-1704) በተባለ ጀርመናዊ የታሪክ ምሁር ነው። ሉዶልፍ በ 1684 የታተመውን የመጀመሪያውን የኢትዮጵያ ዘመናዊ ታሪክም ጽፏል። ከ 19 ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ በኋላ ሌሎች በርካታ አውሮፓውያን በኢትዮጵያ ጥናቶች ተሳትፈዋል። የኢትዮጵያ ታሪክ ጸሐፊዎችም በ 19 ኛው ክፍለ ዘመን መገባደጃ ላይ ብቅ አሉ።

Until the early 1960s, Ethiopian studies focused mainly on the northern part of the country. It was the establishment of the Institute of Ethiopian Studies (IES) in 1963 at the then Haile Sellassie I University that changed this pattern.

እስከ 1960 ዎቹ መጀመሪያ ድረስ የኢትዮጵያ ጥናቶች በዋናነት በሀገሪቱ ሰሜናዊ ክፍል ላይ ያተኮሩ ነበሩ። ይህንን a የቀየረው በ 1963 በቀድሞው ኃይለ ሥላሴ ቀዳማዊ ዩኒቨርሲቲ የኢትዮጵያ ጥናት ተቋም (IES) መመስረት ነበር።

Until then, Ethiopian studies focused on the north because the northern part of the country had the following advantages over the south:

እስከዚያ ጊዜ ድረስ የኢትዮጵያ ጥናቶች በሰሜን ላይ ያተኮሩት የሀገሪቱ ሰሜናዊ ክፍል ከደቡብ ይልቅ የሚከተሉት ጥቅሞች ስለነበሩት ነው፦

a) The north had a written language that served to keep records. / ሰሜኑ መዝገቦችን ለመያዝ የሚያገለግል የጽሑፍ ቋንቋ ነበረው።

b) Ancient Greek, Roman and Arab writers had left important information about the region. / የጥንት ግሪክ፣ ሮማ እና አረብ ጸሐፊዎች ስለ ክልሉ ጠቃሚ መረጃ ትተው ነበር።

c) Several sources on the Christian kingdom are also available in the Egyptian Coptic church archives. / ስለ ክርስቲያን መንግሥት በርካታ ምንጮች በግብፅ የኮፕቲክ ቤተክርስቲያን መዛግብት ውስጥም ይገኛሉ።

d) The north provided archaeological sources for the study of the history of the region. / ሰሜኑ ለክልሉ ታሪክ ጥናት የቅርስ ምንጮችን አቅርቧል።

When we come to the south, even the available physical remains were not yet studied by then. Few Europeans attempted to penetrate the southern part of the country since the middle of the 19th century. However, the scanty information left by them is barely enough to reconstruct the history of the peoples and states of the region. Moreover, by then, the south had no written language and so had not kept records of its past. Therefore, compared to the north, in the south there was lack of sources of history. Besides, scholars had been reluctant to collect and use oral traditions as reliable historical sources until the 1960s because the methodology for the scientific utilization of oral evidence had not yet been established.

ወደ ደቡብ ስንመጣ፣ በዚያን ጊዜ የነበሩት አካላዊ ቅሪቶች እንኳ ገና አልተጠኑም ነበር። ከ 19 ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ጀምሮ ጥቂት አውሮፓውያን ወደ ሀገሪቱ ደቡባዊ ክፍል ለመግባት ሞክረዋል። ነገር ግን፣ እነሱ የተውት አነስተኛ መረጃ የክልሉን ህዝቦች እና ግዛቶች ታሪክ እንደገና ለመገንባት በቂ አይደለም። በተጨማሪም፣ በዚያን ጊዜ ደቡብ የጽሑፍ ቋንቋ ስለልነበረው ያለፈውን ታሪኩን መዝግቦ አልያዘም ነበር። ስለዚህ፣ ከሰሜን ጋር ሲነጻጸር በደቡብ የታሪክ ምንጮች እጥረት ነበር። በተጨማሪም፣ የአፍ-ወግ መረጃን በሳይንሳዊ መንገድ ለመጠቀም የሚያስችል ዘዴ ገና ስላልተዘረጋ፣ ምሁራን እስከ 1960 ዎቹ ድረስ የአፍ-ወግ ታሪኮችን እንደ ታማኝ የታሪክ ምንጮች ለመሰብሰብ እና ለመጠቀም ፈቃደኞች አልነበሩም።

In this regard, one of the problems of Ethiopian studies was the imbalance of sources. Very few scholars were interested in the southern part of the country, while many writers were attracted to the north, where one could get a variety of sources. Lack of comprehensiveness was another feature of Ethiopian historiography of the period including the north. This was because most studies focused on the political history of the country. Although we have studies in economic history, there are none in social and cultural history.

በዚህ ረገድ፣ ከኢትዮጵያ ጥናቶች ችግሮች አንዱ የምንጮች አለመመጣጠን ነበር። በጣም ጥቂት ምሁራን በሀገሪቱ ደቡባዊ ክፍል ላይ ፍላጎት ሲኖራቸው፣ ብዙ ጸሐፊዎች ደግሞ የተለያዩ ምንጮችን ማግኘት ወደሚቻልበት ወደ ሰሜን ይሳቡ ነበር። የሰሜኑን ጨምሮ የዚያ ዘመን የኢትዮጵያ የታሪክ አፃፃፍ ጥናት ሌላው ገጽታ የአጠቃላይነት እጥረት ነበር። ይህ የሆነበት ምክንያት አብዛኛዎቹ ጥናቶች በሀገሪቱ የፖለቲካ ታሪክ ላይ ያተኮሩ ስለነበሩ ነው። በኢኮኖሚ ታሪክ ላይ ጥናቶች ቢኖሩንም፣ በማህበራዊ እና በባህላዊ ታሪክ ላይ ግን ምንም የለም።

Another problem in the study of Ethiopian history is the lack of objectivity in the sources themselves, like, for instance, the chronicles of Christian kings. There is also lack of objectivity in many of the studies conducted so far. Many scholars who conducted the studies were attached to one or another member of the royal family. As such they made biases in

favour of their attachment. Some scholars also lacked access to pertinent sources. Lack of sufficient knowledge on the political, social and cultural realities of the country was another cause for this lack of objectivity in writing Ethiopian history. All these have affected Ethiopian history in many ways.

በኢትዮጵያ ታሪክ ጥናት ውስጥ ሌላው ችግር በራሳቸው ምንጮች ውስጥ የገለልተኝነት እጦት ነው፤ ለምሳሌ የክርስቲያን ነገሥታት ዜና መዋዕሎች። እስካሁን በተደረጉት ብዙ ጥናቶች ውስጥም የገለልተኝነት እጦት አለ። ጥናቶቹን ያካሄዱ ብዙ ምሁራን ከአንዱ ወይም ከሌላው የንጉሣዊ ቤተሰብ አባል ጋር የተቆራኙ ነበሩ። በዚህም ምክንያት ለግንኙነታቸው ወገንተኝነት አሳይተዋል። አንዳንድ ምሁራን ደግሞ ተገቢ ምንጮችን ማግኘት አልቻሉም ነበር። ስለ ሀገሪቱ ፖለቲካዊ፣ ማህበራዊ እና ባህላዊ እውነታዎች በቂ እውቀት ማጣትም የኢትዮጵያን ታሪክ በመጻፍ ረገድ ለዚህ የገለልተኝነት እጦት ሌላው ምክንያት ነበር። እነዚህ ሁሉ የኢትዮጵያን ታሪክ በተለያዩ መንገዶች ጎድተውታል።

1.1.3. Sources of History / የታሪክ ምንጮች

Historians use two main types of sources in their research. They are primary sources and secondary sources. Primary sources have direct relation to the event they describe. Because they come directly from the period under study, they are nearer in time and place to the event under investigation. By contrast, secondary sources do not have direct relation or nearness to the event they describe. Most of them are historical reconstructions. The most important examples of primary sources are monuments, inscriptions, coins, letters, diaries, memoirs, chronicles, documents of contracts and agreements, photographs, films and eyewitness accounts. Most history books are also good examples of secondary sources of history. Oral sources could be taken as either primary or secondary sources. For instance, eyewitness information is a primary source. But the information recounted by informants who obtained information from other sources (hear say) is secondary source.

የታሪክ ምሁራን በምርምራቸው ውስጥ ሁለት ዋና ዋና የምንጭ አይነቶችን ይጠቀማሉ። እነሱም የመጀመሪያ ደረጃ ምንጮች እና የሁለተኛ ደረጃ ምንጮች ናቸው። የመጀመሪያ ደረጃ ምንጮች ከሚገልጹት ክስተት ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት አላቸው። በቀጥታ ከጥናቱ ጊዜ የመጡ ስለሆኑ፣ ለምርመራው ክስተት በጊዜ እና በቦታ የቀረቡ ናቸው። በተቃራኒው፣ የሁለተኛ ደረጃ ምንጮች ከሚገልጹት ክስተት ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ወይም ቅርበት የላቸውም። አብዛኛዎቹ ታሪካዊ ድጋሚ ግንባታዎች ናቸው። በጣም አስፈላጊዎቹ የመጀመሪያ ደረጃ ምንጮች ምሳሌዎች ሀውልቶች፣ የተቀረጹ ጽሑፎች፣ ሳንቲሞች፣ ደብዳቤዎች፣ ማስታወሻ

ደብተሮች፣ ማስታወሻዎች፣ ዜና መዋዕሎች፣ የውል እና የስምምነት ሰነዶች፣ ፎቶግራፎች፣ ፊልሞች እና የኢይን አማኝ ዘገባዎች ናቸው። አብዛኛዎቹ የታሪክ መጽሐፍትም የሁለተኛ ደረጃ የታሪክ ምንጮች ጥሩ ምሳሌዎች ናቸው። የአፍ-ወግ ምንጮች እንደ የመጀመሪያ ወይም የሁለተኛ ደረጃ ምንጮች ሊወሰዱ ይችላሉ። ለምሳሌ፣ የኢይን አማኝ መረጃ የመጀመሪያ ደረጃ ምንጭ ነው። ነገር ግን ከሌሎች ምንጮች መረጃ ባገኙ መረጃ ሰጪዎች (በወሬ) የሚተረከው መረጃ የሁለተኛ ደረጃ ምንጭ ነው።

Critical examination of both primary and secondary sources is very important for establishing their authenticity (originality) and for a clear and deep understanding of their meaning and essence. Before we start writing history, it is necessary to have a clear understanding of the meaning of our evidence. Otherwise, there is the possibility of misrepresentation or wrong interpretation of historical evidences.

የመጀመሪያ እና የሁለተኛ ደረጃ ምንጮችን ሂሳዊ ምርመራ ማድረግ ትክክለኛነታቸውን (ኦሪጅናልነታቸውን) ለማረጋገጥ እና የትርጉማቸውን እና የይዘታቸውን ግልጽ እና ጥልቅ ግንዛቤ ለማግኘት በጣም አስፈላጊ ነው። ታሪክ መጻፍ ከመጀመራችን በፊት፣ የማስረጃዎቻችንን ትርጉም በግልጽ መረዳት አስፈላጊ ነው። ያለበለዚያ፣ ታሪካዊ ማስረጃዎችን በተሳሳተ መንገድ የመወከል ወይም የተሳሳተ ትርጓሜ የመስጠት እድል አለ።

1.1.4. Periodization in History / በታሪክ ውስጥ የዘመን ክፍፍል

History is commonly studied on the basis of periodization. Periodization in history means the division of the entire human past into chronologically arranged shorter periods. Past events could be understood properly if they are presented in a time frame. The division of the past into shorter periods also simplifies the work of historians, not only by limiting themselves to the study of a certain period of time but also by presenting the results of their studies. This is because historians present past events by organizing them according to their sequence in time.

ታሪክ በአብዛኛው የሚጠናው በዘመን ክፍፍል ላይ ተመስርቶ ነው። በታሪክ ውስጥ የዘመን ክፍፍል ማለት መላውን የሰው ልጅ ያለፈ ታሪክ በጊዜ ቅደም ተከተል በተደረደሩ አጫጭር ክፍለ-ጊዜያት መክፈል ማለት ነው። ያለፉ ክስተቶች በጊዜ ማዕቀፍ ውስጥ ከቀረቡ በትክክል ሊረዱ ይችላሉ። ያለፈውን ጊዜ ወደ አጫጭር ክፍለ-ጊዜያት መክፈል የታሪክ ምሁራንን ስራ ያቃልላል፤ ይህም አራሳቸውን በተወሰነ የጊዜ ወቅት ጥናት ላይ እንዲገድቡ ብቻ ሳይሆን የጥናታቸውን ውጤት እንዲያቀርቡም ይረዳል። ይህ የሆነበት ምክንያት የታሪክ ምሁራን ያለፉ ክስተቶችን በጊዜ ቅደም ተከተላቸው መሰረት በማደራጀት ስለሚያቀርቡ ነው።

Historians follow different approaches to the periodization of history. Some of these approaches divide the entire history of humankind into different periods based on human behavior, the process of tool making, and economic life. This periodizations start with the beginning of upright movement of hominids about 2.5 million years B.P (before present).

የታሪክ ምሁራን ለታሪክ የዘመን ክፍፍል የተለያዩ አቀራረቦችን ይከተላሉ። ከእነዚህ አቀራረቦች መካከል አንዳንዶቹ መለውን የሰው ልጅ ታሪክ በሰው ባህሪ፣ በመሳሪያ አሰራር ሂደት እና በኢኮኖሚያዊ ህይወት ላይ ተመስርተው በተለያዩ ክፍለ-ጊዜያት ይከፍላሉ። ይህ የዘመን ክፍፍል የሚጀምረው ከ 2.5 ሚሊዮን አመት በፊት (ከአሁኑ በፊት) ከሆሚኒዶች ቀጥ ብሎ መሄድ መጀመሪያ ጋር ነው።

Table 1.1 Approaches to the periodization of history / ሠንጠረዥ 1.1 ለታሪክ የዘመን ክፍፍል አቀራረቦች

1 The Human behaviour Approach / የሰው ባህሪ አቀራረብ

- **Savagery / አረመኔነት 2.5 million-8,000 B. P**
- **Barbarous / አረመኔያዊ 8,000-5,000 B. P**
- **Civilization / ሥልጣኔ 5,000 B.P to the present**

2 The human tool making approach / የሰው መሳሪያ አሰራር አቀራረብ

- **Stone Age / የድንጋይ ዘመን 2.5 million – 5,000 B. P**
- **Bronze Age / የነሐስ ዘመን 5,000- 4000 B.P**
- **Iron Age / የብረት ዘመን 4,000 B.P to the present**

3 The Human economic life approach / የሰው ኢኮኖሚያዊ ህይወት አቀራረብ

- **Hunting and gathering / አደን እና መሰብሰብ Up to 8,000 B. P**
- **Farming and animal husbandry / እርሻ እና የእንስሳት እርባታ 8,000 B.P - 1750 A. D**
- **Age of Industry / የኢንዱስትሪ ዘመን 1750 A.D to the present**

The history of humankind is also generally divided into two major periods, called pre-history and history. The beginning of the technique of writing around 4000 B.C marked the dividing line between the two periods. All events that took place before 4000 BC are studied under prehistory. The prehistoric period overlapped with a period known as the Stone Age, which lasted from 2.5 million BP - up to 5000 BP (before present). During this period humankind used stone tools as instruments of labour. Based on the slow progress in producing stone tools, the Stone Age is divided into the Old Stone Age (2.5 million-8000 B.P), Middle Stone Age (transitional) and the New Stone Age (8,000-5000 B.P).

የሰው ልጅ ታሪክ በአጠቃላይ በሁለት ዋና ዋና ክፍለ-ጊዜያት ይከፈላል፤ እነሱም ቅድመ-ታሪክ እና ታሪክ ይባላሉ። ከ 4000 ዓ.ዓ. ገደማ የጽሑፍ ቴክኒክ መጀመር በሁለቱ ክፍለ-ጊዜያት መካከል ያለውን መለያ መስመር አስቀምጧል። ከ 4000 ዓ.ዓ. በፊት የተከሰቱት ክስተቶች በሙሉ በቅድመ-ታሪክ ስር ይጠናሉ። የቅድመ-ታሪክ ክፍለ-ጊዜ ከ 2.5 ሚሊዮን አመት በፊት እስከ 5000 አመት በፊት (ከአሁኑ በፊት) ከቆየው የድንጋይ ዘመን ጋር ተደራርቧል። በዚህ ክፍለ-ጊዜ የሰው ልጅ የድንጋይ መሳሪያዎችን እንደ የስራ መሳርያ ተጠቅሟል። የድንጋይ መሳሪያዎችን በማምረት ረገድ በነበረው ቀርፋፋ እድገት ላይ በመመስረት፣ የድንጋይ ዘመን በጥንታዊ የድንጋይ ዘመን (2.5 ሚሊዮን-8000 ዓ.ዓ)፣ መካከለኛ የድንጋይ ዘመን (ሽግግር) እና አዲስ የድንጋይ ዘመን (8,000-5000 ዓ.ዓ) ተብሎ ይከፈላል።

Those events after 4000 BC are also studied under history. However, only a small part of the human past has been recorded so far. But both the recorded part, and the part which still waits to be recorded, are commonly called history. In addition, since the technique of writing emerged at different times in different parts of the world, the distinction between pre-history and history varies from country, region or continent to another.

ከ 4000 ዓ.ዓ. በኋላ ያሉ ክስተቶችም በታሪክ ስር ይጠናሉ። ነገር ግን፣ እስካሁን ድረስ የተመዘገበው የሰው ልጅ ያለፈ ታሪክ ትንሽ ክፍል ብቻ ነው። ነገር ግን ሁለቱም የተመዘገበው ክፍል እና ገና ሊመዘገብ የሚጠብቀው ክፍል በአጠቃላይ ታሪክ ተብለው ይጠራሉ። በተጨማሪም፣ የጽሑፍ ቴክኒክ በተለያዩ የዓለም ክፍሎች በተለያዩ ጊዜያት ስለተነሳ፣ በቅድመ-ታሪክ እና በታሪክ መካከል ያለው ልዩነት ከሀገር፣ ከክልል ወይም ከአህጉር ወደ ሌላ ይለያያል።

The period of history is further divided into three minor periods called ancient, medieval and modern; mostly in European history. There are no uniform or fixed time gaps for divisions throughout the world. Every continent or country followed the periodization that fits with its own civilization or state formation. For instance, the ancient period of European history started from the rise of civilization in ancient Greece about 1, 250 B.C and lasted up to 476 (end of 5th Century A.D) when the west Roman Empire collapsed. The medieval period lasted from the end of the 5th century AD up to the 1500 when early capitalist relations began in Europe. The modern period also dates from about 1500 up to the present.

የታሪክ ክፍለ-ጊዜ በተጨማሪ ጥንታዊ፣ መካከለኛው እና ዘመናዊ በሚባሉ ሶስት አነስተኛ ክፍለ-ጊዜያት ይከፈላል፤ በአብዛኛው በአውሮፓ ታሪክ ውስጥ። በመላው ዓለም ለክፍፍሎች ወጥ የሆነ ወይም ቋሚ የጊዜ ክፍተቶች የሉም። እያንዳንዱ አህጉር ወይም ሀገር ከራሱ ሥልጣኔ ወይም መንግስት ምስረታ ጋር የሚስማማውን የዘመን ክፍፍል ተከትሏል። ለምሳሌ፣ የአውሮፓ ታሪክ ጥንታዊ ክፍለ-ጊዜ ከ 1,250 ዓ.ዓ. ገደማ በጥንቷ ግሪክ ሥልጣኔ መነሳት ጀምሮ እስከ 476 (የ 5 ኛው ክፍለ ዘመን መጨረሻ) የምዕራብ ሮም ግዛት ሲወድቅ ድረስ ቆይቷል። መካከለኛው ክፍለ-ጊዜ ከ 5 ኛው ክፍለ ዘመን መጨረሻ እንስቶ እስከ 1500 ዎቹ በአውሮፓ ቀደምት የካፒታሊስት ግንኙነቶች ሲጀምሩ ድረስ ቆይቷል። ዘመናዊው ክፍለ-ጊዜም ከ 1500 ገደማ እስከ አሁን ድረስ ይቆጠራል።

😊በጣም ጥሩ! የ 11 ኛ ክፍል የታሪክ ትምህርታችንን ከአዲሱ ክፍል 1.2 እንቀጥላለን።

1.2. Origin of Human Beings / የሰው ልጅ አመጣጥ

1.2.1. Theories of Origin / የአመጣጥ ንድፈ-ሀሳቦች

How long people have lived on earth remained unsettled for a long period of time and the question of the origin of human being attracted human thought for centuries. Since the middle of the 19th century, in particular, there has been a constant growth in the scientific knowledge of the origin of human beings. This was the result of the efforts made by scholars attached to a number of newly emergent disciplines, like archaeology and anthropology. Currently, there are two major views concerning human origin.

ሰዎች በምድር ላይ ለምን ያህል ጊዜ እንደኖሩ ለረጅም ጊዜ ያልተፈታ ሲሆን የሰው ልጅ አመጣጥ ጥያቄ ለዘመናት የሰውን አስተሳሰብ ስቧል። በተለይም ከ 19 ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ጀምሮ ስለ ሰው ልጅ አመጣጥ በሳይንሳዊ እውቀት ላይ የሚያቋርጥ እድገት ታይቷል። ይህ እንደ አርኪኦሎጂ እና አንትሮፖሎጂ ካሉ አዲስ ብቅ ካሉ በርካታ የትምህርት ዘርፎች ጋር የተቆራኙ ምሁራን ባደረጉት ጥረት የተገኘ ውጤት ነው። በአሁኑ ጊዜ ስለ ሰው ልጅ አመጣጥ ሁለት ዋና ዋና አመለካከቶች አሉ።

1. Creationist View / የፍጥረት አመለካከት

The term ‘Creationism’ refers to the religious belief that the universe, Earth, life, and humans originated with supernatural acts of divine creation. Accordingly, Creationists believe that the earth and life on it including human beings with all complete physical shape and structure was created by a supernatural force.

'ፍጥረት' የሚለው ቃል ዩኒቨርስ፣ ምድር፣ ህይወት እና ሰዎች ከተፈጥሮ በላይ በሆኑ የመለኮታዊ ፍጥረት ድርጊቶች እንደተገኙ የሚገልጽ ሃይማኖታዊ እምነትን ያመለክታል። በዚህ መሰረት፣ ፈጣሪዎች ምድር እና በላዩ ላይ ያለው ህይወት፣ ሰዎችን ጨምሮ፣ ሙሉ አካላዊ ቅርጽና አወቃቀር ይዘው ከተፈጥሮ በላይ በሆነ ኃይል እንደተፈጠሩ ያምናሉ።

2. Scientific View / ሳይንሳዊ አመለካከት

The scientific view about human origin is also called the theory of evolution. Evolution is the idea that the universe and life on earth were created by a process of evolution in that simple things developed into complex things over a very long time (millions or billions of years). Those who believe in this view are called evolutionists. They believe that simple form of life evolved into highly complex types of creatures such as humans.

ስለ ሰው ልጅ አመጣጥ ያለው ሳይንሳዊ አመለካከት የዝግመተ ለውጥ ንድፈ-ሀሳብ ተብሎም ይጠራል። ዝግመተ ለውጥ ማለት ዩኒቨርስ እና በምድር ላይ ያለው ህይወት የተፈጠሩት ቀላል ነገሮች ለረጅም ጊዜ (በሚሊዮኖች ወይም በቢሊዮኖች የሚቆጠሩ ዓመታት) ወደ ውስብስብ ነገሮች በተለወጡበት የዝግመተ ለውጥ ሂደት ነው የሚል ሀሳብ ነው። በዚህ አመለካከት የሚያምኑ ሰዎች ዝግመተ ለውጣውያን ይባላሉ። ቀላል የህይወት ቅርጾች እንደ ሰው ወዳሉ በጣም ውስብስብ የፍጡር አይነቶች እንደተለወጡ ያምናሉ።

Since the emergence of the scientific view particularly in the 19th century, there was a strong debate over the origin of human beings between the creationist and evolutionist groups. This debate climaxed in the middle of the 19th century with the publication of Charles Darwins work entitled the “Origin of Species by Natural Selection” in 1859. This theory explains that human beings developed from lower being through a gradual and natural process of change. Darwins scientific work described evolution and natural selection as theoretical explanation for evolutionary philosophy. Eventually, Darwin`s theoretical explanation became the most convincing of all theories of evolution.**

በተለይም በ 19 ኛው ክፍለ ዘመን ሳይንሳዊ አመለካከት ብቅ ካለ ጀምሮ፣ በፍጥረት እና በዝግመተ ለውጥ ቡድኖች መካከል ስለ ሰው ልጅ አመጣጥ ጠንካራ ክርክር ነበር። ይህ ክርክር በ 19 ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ በ 1859 በቻርለስ ዳርዊን "የዝርያዎች አመጣጥ በተፈጥሮ ምርጫ" በሚል ርዕስ ስራው መታተም ከፍተኛ ደረጃ ላይ ደርሷል። ይህ ንድፈ-ሀሳብ የሰው ልጆች ቀስ በቀስ እና በተፈጥሯዊ የለውጥ ሂደት ከዝቅተኛ ፍጡር እንደተገኙ ያብራራል። የዳርዊን ሳይንሳዊ ስራ ዝግመተ ለውጥን እና የተፈጥሮ ምርጫን ለዝግመተ ለውጥ ፍልስፍና እንደ ንድፈ-ሀሳባዊ ማብራሪያ ገልጿል። በመጨረሻም፣ የዳርዊን ንድፈ-ሀሳባዊ ማብራሪያ ከሁሉም የዝግመተ ለውጥ ንድፈ-ሀሳቦች ሁሉ በጣም አሳማኝ ሆነ።**

1.2.2. Stages of Human Evolution / የሰው ልጅ ዝግመተ ለውጥ ደረጃዎች ♂

Hominids / ሆሚኒዶች

Hominid is a general biological term referring to members of the scientific family consisting of human beings and extinct prehistoric period human like creatures with enlarged brains and the ability to walk upright on two legs. The two African apes, gorillas and chimpanzees, are the closest living relatives of humans. These species are classified as members of a separate zoological family called pongidae. Anthropologists believe that human beings, gorillas and chimpanzees all developed from a common ancestor that lived between 8 and 5 million years ago. Scientists have calculated that the split between hominids and the line leading to chimpanzees and gorillas occurred millions of years ago. Biochemical studies of fossil evidence have also told us a great deal about the relationship between humans and apelike creatures.

ሆሚኒድ የሰው ልጆችን እና የጠፉ የቅድመ-ታሪክ ዘመን ሰው መሰል ፍጥረታትን፣ የተስፋፋ አእምሮ እና በሁለት እግር ቀጥ ብለው የመሄድ ችሎታ ያላቸውን ያካተተ የሳይንሳዊ ቤተሰብ አባላትን የሚያመለክት አጠቃላይ ባዮሎጂያዊ ቃል ነው። ሁለቱ የአፍሪካ ዝንጀሮዎች፣ ጎሪላዎች እና ቺምፓንዚዎች፣ የሰው ልጆች የቅርብ ህይወት ያላቸው ዘመዶች ናቸው። እነዚህ ዝርያዎች ፖንጊዳይ በሚባል የተለየ የእንስሳት ቤተሰብ ውስጥ ይመደባሉ። አንትሮፖሎጂስቶች የሰው ልጆች፣ ጎሪላዎች እና ቺምፓንዚዎች ሁሉም ከ 8 እስከ 5 ሚሊዮን አመታት በፊት ከኖረ የጋራ ቅድመ አያት እንደተገኙ ያምናሉ። ሳይንቲስቶች በሆሚኒዶች እና ወደ ቺምፓንዚዎች እና ጎሪላዎች በሚወስደው መስመር መካከል ያለው መለያየት ከሚሊዮኖች አመታት በፊት እንደተከሰተ አስልተዋል። የቅሪተ አካል ማስረጃዎች ባዮኬሚካላዊ ጥናቶችም በሰው ልጆች እና በዝንጀሮ መሰል ፍጥረታት መካከል ስላለው ግንኙነት ብዙ ነግረውናል።

Australopithecines: The First Humans / አስትራሎፒቲሲኖች: የመጀመሪያዎቹ ሰዎች

The name Australopithecine translates literally as the “southern ape” in reference to South Africa, where the first known Australopithecine fossils were excavated by archaeologists. These earliest human species are believed to have evolved in Africa around 6 million years ago. Two of their important traits distinguished them from apes: small canine teeth and bipedalism - that is, walking on two legs as the primary form of locomotion.

አስትራሎፒቲሲን የሚለው ስም ቀጥተኛ ትርጉሙ "የደቡብ ዝንጀሮ" ማለት ሲሆን፣ ይህም ለመጀመሪያ ጊዜ የታወቁት የአስትራሎፒቲሲን ቅሪተ-አካላት በአርኪኦሎጂስቶች በተቆፈሩባት በደቡብ አፍሪካ ላይ በማጣቀስ ነው። እነዚህ የመጀመሪያዎቹ የሰው ዝርያዎች ከ 6 ሚሊዮን አመታት በፊት በአፍሪካ ውስጥ እንደተገኙ ይታመናል። ከዝንጀሮዎች የሚለይዋቸው ሁለት ጠቃሚ ባህሪያቸው ትናንሽ የውሻ ጥርሶች እና ባይፔዳሊዝም - ማለትም በሁለት እግር መራመድ እንደ ዋና የመንቀሳቀሻ መንገድ መሆናቸው ነው።

However, some characteristics of Australopithecines also reflect their ape ancestry. They had a brain size of 390 -550 cc (cubic centimeter) in the range of an ape’s brain. Their body weight ranged from 27 to 49 kg, and they stood 1.1-1.5 m. Their weight and height compare closely to those of chimpanzees. Countries where fossil remains of genus Australopithecus were excavated include Ethiopia, Tanzania, Kenya, South Africa and Chad.

ነገር ግን፣ አንዳንድ የአስትራሎፒቲሲኖች ባህሪያት የዝንጀሮ ዝርያቸውን ያንጸባርቃሉ። ከ 390-550 ሲሲ (ኩቢክ ሴንቲሜትር) የሆነ የአንጎል መጠን ነበራቸው፤ ይህም በዝንጀሮ አንጎል ክልል ውስጥ ነው። የሰውነታቸው ክብደት ከ 27 እስከ 49 ኪ.ግ. ሲደርስ፣ ቁመታቸው ደግሞ 1.1-1.5 ሜትር ነበር። ክብደታቸው እና ቁመታቸው ከቺምፓንዚዎች ጋር በቅርበት ይመሳሰላል። የአስትራሎፒቲከስ ጂነስ ቅሪተ-አካላት የተቆፈሩባቸው ሀገራት ኢትዮጵያ፣ ታንዛኒያ፣ ኬንያ፣ ደቡብ አፍሪካ እና ቻድን ያካትታሉ።

The seven species of Australopithecines /ሰባቱ የአስትራሎፒቲሲን ዝርያዎች

1. Australopithecus anamensis: Kenya / ኬንያ 4.2 - 3.9 million years ago / ከ 4.2 - 3.9 ሚሊዮን ዓመታት በፊት 1994

2. Australopithecus afarensis: Ethiopia (Hadar in Afar region) / ኢትዮጵያ (በአፋር ክልል ሀዳር) 3.9 - 2.9 million years ago / ከ 3.9 - 2.9 ሚሊዮን ዓመታት በፊት 1974

3. Australopithecus bahrelghazali: Central Africa (around Lake Chad) / መካከለኛው አፍሪካ (በቻድ ሀይቅ ዙሪያ) 3.5 – 3 million years ago / ከ 3.5 – 3 ሚሊዮን ዓመታት በፊት 1995

4. Australopithecus aethiopicus : Lake Turkana region in Kenya / በኬንያ የቱርካና ሀይቅ ክልል 2.9 – 2.6 million years ago / ከ 2.9 – 2.6 ሚሊዮን ዓመታት በፊት1985

5. Australopithecus africanus: Southern Africa / ደቡብ አፍሪካ 3 – 2.5 million years / 3 – 2.5 ሚሊዮን ዓመታት 1924

6 Australopithecus boisei : East Africa / ምስራቅ አፍሪካ 2.5 - 1.5 million years / 2.5 - 1.5 ሚሊዮን ዓመታት 1959

7. Australopithecus robustus: Southern Africa / ደቡብ አፍሪካ 2.5 – 1.5 million years / 2.5 – 1.5 ሚሊዮን ዓመታት 1938

Genus Homo and Appearance of Modern Humans / የሆሞ ዝርያ እና የዘመናዊ ሰዎች መታየት

The current scientific knowledge about the origin of human being shows that Africa is the cradle of humankind. It is probably in Africa where the genus Homo originated about 2.5 million years ago. Australopithecus afarensis may well have been an ancestor of genus Homo. Compared to the species of Australopithecus, members of genus Homo had larger brains and smaller jaws.

ስለ ሰው ልጅ አመጣጥ ያለው ወቅታዊ ሳይንሳዊ እውቀት አፍሪካ የሰው ልጅ መገኛ መሆኗን ያሳያል። የሆሞ ዝርያ ከ 2.5 ሚሊዮን አመታት በፊት በአፍሪካ ውስጥ ሳይሆን አይቀርም። ኦስትራሎፒቲከስ አፋረንሲስ የሆሞ ዝርያ ቅድመ አያት ሊሆን ይችላል። ከኦስትራሎፒቲከስ ዝርያ ጋር ሲነጻጸር፣ የሆሞ ዝርያ አባላት ትልቅ አእምሮ እና ትናንሽ መንጋጋዎች ነበረቸው።

Homo habilis (handy human) – were the first of the genus Homo, lived in eastern and southern Africa about 2 million years ago. Homo habilis made the first stone tools which consisted of flakes and cores. They are known as Oldowan technology, named after the Olduvai Gorge in Tanzania where they were first discovered. A partial skull of Homo habilis dated to about 1.9 million years ago was unearthed in the lower Omo basin in Ethiopia. Other important sites of Homo habilis include Olduvai Gorge in Tanzania, Sterkfontein in South Africa and Lake Turkana area in northern Kenya.

ሆሞ ሀቢሊስ (እጅ ሰባራ ሰው) – የሆሞ ዝርያ የመጀመሪያዎቹ ሲሆኑ፣ ከ 2 ሚሊዮን አመታት በፊት በምስራቅ እና በደቡብ አፍሪካ ኖረዋል። ሆሞ ሀቢሊስ ፍሌክስ እና ኮርስን ያካተቱ የመጀመሪያዎቹን የድንጋይ መሳሪያዎች ሰርተዋል። ለመጀመሪያ ጊዜ በተገኙበት በታንዛኒያ ኦልዱቫይ ገደል ስም የተሰየሙት የኦልዶዋን ቴክኖሎጂ በመባል ይታወቃሉ። ከ 1.9 ሚሊዮን አመታት በፊት የነበረ የሆሞ ሀቢሊስ ከፊል የራስ ቅል በኢትዮጵያ በታችኛው ኦሞ ተፋሰስ ተቆፍሮ ወጥቷል። ሌሎች የሆሞ ሀቢሊስ ጠቃሚ ቦታዎች በታንዛኒያ ኦልዱቫይ ገደል፣ በደቡብ አፍሪካ ስተርክፎንቴን እና በሰሜን ኬንያ የቱርካና ሀይቅ አካባቢ ይገኙበታል።

Homo erectus (upright human) – seems to have originated in Africa and became the earliest hominid to move out of Africa into Asia and Europe. The oldest fossils of this species are about 1.7 – 1.8 million years old. Homo erectus had slightly smaller brain and slightly larger teeth than what modern human beings have. The species stood over 1.5 m and walked upright on two legs.

ሆሞ ኢሬክተስ (ቀጥ ያለ ሰው) ♂ – በአፍሪካ የተገኘ ይመስለል እና ከአፍሪካ ወጥቶ ወደ እስያ እና አውሮፓ የተጓዘ የመጀመሪያው ሆሚኒድ ሆነ። የዚህ ዝርያ ጥንታዊ ቅሪተ-አካላት ከ 1.7 – 1.8 ሚሊዮን አመት አድሜ አለቸው። ሆሞ ኢሬክተስ ከዘመናዊ የሰው ልጆች በመጠኑ ያነሰ አእምሮ እና በመጠኑ ትልቅ ጥርሶች ነበሩት። ዝርያው ከ 1.5 ሜትር በላይ ቁመት የነበረው ሲሆን በሁለት እግሩ ቀጥ ብሎ ይራመድ ነበር።

Homo erectus was the first hominid to make little and precise stone tools with precise shape mainly the “hand axe”. These tools are usually referred to as “Acheulian” after the name of a small town in northern France, Saint-Acheul, where one of them was first discovered. Homo erectus was probably the first hominid to master the use of fire around 1.5 million years ago. Fossil remains of Homo erectus have been unearthed at several sites in Ethiopia including Lower Omo Basin, Melka-Kunture, Konso-Gardula, Middle Awash (central Afar) and Gedeb (Gedeo zone). Homo erectus fossils were also found in Indonesia, Germany and China.

ሆሞ ኢሬክተስ በዋናነት "የእጅ መጥረቢያ"ን ጨምሮ ትክክለኛ ቅርጽ ያለቸው ትናንሽ እና ትክክለኛ የድንጋይ መሳሪያዎችን የሰራ የመጀመሪያው ሆሚኒድ ነበር። እነዚህ መሳሪያዎች ብዙውን ጊዜ "አሹሊያን" ተብለው የሚጠሩት ለመጀመሪያ ጊዜ ከተገኙበት በሰሜን ፈረንሳይ በምትገኝ ሴንት-አቹል በምትባል ትንሽ ከተማ ስም ነው። ሆሞ ኢሬክተስ ምናልባትም ከ 1.5 ሚሊዮን አመታት በፊት የእሳትን አጠቃቀም የተካነ የመጀመሪያው ሆሚኒድ ነበር። የሆሞ ኢሬክተስ ቅሪተ-አካላት በታችኛው አሞ ተፋሰስ፣ መልካ-ቁንጡሬ፣ ኮንሶ-ጋርዱላ፣ መካከለኛው አዋሽ (ማዕከላዊ አፋር) እና ገደብ (የጌዴኦ ዞን)ን ጨምሮ በበርካታ የኢትዮጵያ ቦታዎች ተቆፍረው ወጥተዋል። የሆሞ ኢሬክተስ ቅሪተ-አካላት በኢንዶኔሽያ፣ በጀርመን እና በቻይናም ተገኝተዋል።

Homo sapiens- are classified into “archaic” and “modern” Homo sapiens. The first seems to have evolved from Homo erectus sometimes between 300,000 and 600,000 years ago, and occupied much of Africa and Europe. A partial cranium and other bones of archaic Homo sapiens were uncovered at Bodo in Middle Awash. Fossil remains and microlithic stone tools of archaic Homo sapiens have also been found at different sites in Africa and Eurasia.

ሆሞ ሳፒየንስ (አስተዋይ ሰው) – በ "ጥንታዊ" እና በ "ዘመናዊ" ሆሞ ሳፒየንስ ይመደባሉ። የመጀመሪያው ከ 300,000 እስከ 600,000 አመታት በፊት ከሆሞ ኢሬክተስ የተገኘ ይመስለል፤ እና አብዛኛውን የአፍሪካ እና የአውሮፓን ክፍል ይዞ ነበር። የጥንታዊ ሆሞ ሳፒየንስ ከፊል የራስ ቅል እና ሌሎች አጥንቶች በመካከለኛው አዋሽ በቦዶ ተገኝተዋል። የጥንታዊ ሆሞ ሳፒየንስ ቅሪተ-አካላት እና የሚይክሮሊቲክ የድንጋይ መሳሪያዎች በአፍሪካ እና በዩራሺያ በተለያዩ ቦታዎችም ተገኝተዋል።

“Modern” Homo sapiens

“Modern” Homo sapiens include all living humans plus fossil populations from about at least 100,000 years. The oldest dated sites of modern Homo sapiens are found in Africa, Near East (western Asia), Middle East as well as Europe. Fossil remains of this hominid including a complete skull dated to be more than 100, 000 years old have been uncovered at Kibish in the Lower Omo Basin. A lower jaw dated about the same age has also been uncovered from a cave site of Porc Epic near Dire Dawa. Modern human

beings lived across Africa, Eurasia and Australia some 35,000 years ago. Much later, they also spread into the Americas. They led hunting and gathering way of life.

"ዘመናዊ" ሆሞ ሳፒየንስ ቢያንስ ከ **100,000** አመታት ጀምሮ ያሉትን ሁሉንም ህይወት ያለቸውን ሰዎች እና የቅሪተ-አካል ህዝቦችን ያጠቃልለል። የዘመናዊ ሆሞ ሳፒየንስ ጥንታዊ ቦታዎች በአፍሪካ፣ በቅርብ ምስራቅ (ምዕራብ እስያ)፣ በመካከለኛው ምስራቅ እና በአውሮፓ ይገኛሉ። ከ **100,000** አመት በላይ ዕድሜ ያለው ሙሉ የራስ ቅልን ጨምሮ የዚህ ሆሚኒድ ቅሪተ-አካላት በታችኛው አሞ ተፋሰስ በኪቢሽ ተገኝተዋል። ተመሳሳይ ዕድሜ ያለው የታችኛው መንጋጋም ከድሪዳዋ አቅራቢያ ከፖርክ ኤፒክ ዋሻ ቦታ ተገኝቷል። ዘመናዊ የሰው ልጆች ከ **35,000** አመታት በፊት በአፍሪካ፣ በዩራሺያ እና በአውስትራሊያ ኖረዋል። ከብዙ ጊዜ በኋላ ወደ አሜሪካም ተሰራጭተዋል። የአደን እና የመሰብሰብ የአኗኗር ዘይቤን ይመሩ ነበር።

Map 1.1 Map of Early Homo sapiens migration routes

መፅሐፍ ላይ አዩት

(This map shows the migration paths of early Homo sapiens out of Africa, spreading across Asia, Europe, Australia, and eventually the Americas over thousands of years.)

(ይህ ካርታ የጥንት ሆሞ ሳፒየንስ ከአፍሪካ ወጥተው በሺዎች በሚቆጠሩ ዓመታት ውስጥ በእስያ፣ በአውሮፓ፣ በአውስትራሊያ እና በመጨረሻም በአሜሪካ እንዴት እንደተሰራጩ ያሳያል።**)**

Early Cultural Developments / የጥንት የባህል እድገቶች

Pre-historic humans succeeded in entering the first stage of civilization by making tools from stone. Scholars named this human first technological advance the Stone Age. It began roughly 2.5 million years ago and ended in some parts of the world 5,000 years ago. Stone tool and weapon making by chipping one stone against another, and tool and weapon using behavior had a profound effect on human evolution.

የቅድመ-ታሪክ ሰዎች ከድንጋይ መሳሪያዎችን በመስራት ወደ ሥልጣኔ የመጀመሪያ ደረጃ መግባት ችለዋል። ምሁራን ይህንን የሰው ልጅ የመጀመሪያ የቴክኖሎጂ እድገት የድንጋይ ዘመን ብለው ሰይመውታል። ከ **2.5** ሚሊዮን አመታት በፊት ገደማ የተጀመረ ሲሆን በአንዳንድ የዓለም ክፍሎች ከ **5,000** አመታት በፊት አብቅቷል። አንድን ድንጋይ በሌላ በመምታት የድንጋይ መሳሪያ እና የጦር መሳሪያ መስራት፣ እንዲሁም መሳሪያ እና የጦር መሳሪያ የመጠቀም ባህሪ በሰው ልጅ ዝግመተ ለውጥ ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ አሳድሯል።

Based on the types of tools and tool making techniques, archaeologists commonly divide the Stone Age into three stages. They are Paleolithic (Old Stone Age), Mesolithic (Middle Stone Age) and Neolithic (New Stone

Age). But many scholars use the one that divides the Stone Age into two major periods of Old Stone Age (2.5 million – 8000 B.P) and New Stone Age (8,000 – 5, 000 B.P) because they could not find the exact demarcating line between the Old Stone Age and Middle Stone Age tools.

በመሳሪያ አይነቶች እና በመሳሪያ አሰራር ቴክኒኮች ላይ በመመስረት፣ አርኪኦሎጂስቶች በአብዛኛው የድንጋይ ዘመንን በሶስት ደረጃዎች ይከፍሉታል። እነሱም ፓሊዮሊቲክ (የድሮ የድንጋይ ዘመን)፣ ሜሶሊቲክ (የመካከለኛው የድንጋይ ዘመን) እና ኒዮሊቲክ (አዲስ የድንጋይ ዘመን) ናቸው። ነገር ግን ብዙ ምሁራን የድንጋይ ዘመንን በሁለት ዋና ዋና ክፍለ-ጊዜያት ይከፍሉታል፤ የድሮ የድንጋይ ዘመን (2.5 ሚሊዮን – 8000 ዓ.ዓ) እና አዲስ የድንጋይ ዘመን (8,000 – 5, 000 ዓ.ዓ)፤ ምክንያቱም በድሮ የድንጋይ ዘመን እና በመካከለኛው የድንጋይ ዘመን መሳሪያዎች መካከል ትክክለኛ መለያ መስመር ማግኘት አልቻሉም።

Paleolithic Period (Old Stone Age) / ፓሊዮሊቲክ ዘመን (የድሮ የድንጋይ ዘመን)

During the Old Stone Age, in addition to stone tool and weapon making, human being discovered fire, learned to live in caves and make clothing of skins, and painted pictures on the walls of caves. Paleolithic people were hunter-gatherers.

በድሮ የድንጋይ ዘመን፣ ከድንጋይ መሳሪያ እና የጦር መሳሪያ አሰራር በተጨማሪ፣ የሰው ልጅ እሳትን አገኘ፣ በዋሻዎች ውስጥ መኖርን እና ከቆዳ ልብስ መስራትን ተማረ፣ እንዲሁም በዋሻ ግድግዳዎች ላይ ስዕሎችን ሳለ። የፓሊዮሊቲክ ሰዎች አዳኝ-ሰ**бира**ቾች ነበሩ።

Archaeologists further subdivide the Paleolithic period into three stages: Lower Paleolithic (2.5 million-200,000 B.P), Middle Paleolithic (200,000 - 30,000 B.P) and Upper Paleolithic (40, 000-10,000 B.P). The two successive Stone Age tool making technologies called Oldowan and Acheulean mentioned above characterized the Lower Paleolithic or early stage of the Old Stone Age. Oldowan stone tools were made by a technique called “direct percussion” (flaking). This tool making process created large, sharp-edged core tools capable of breaking bones and slicing meat or vegetation; and smaller flakes that could scrape hides and sharpen wooden sticks.

አርኪኦሎጂስቶች የፓሊዮሊቲክን ክፍለ-ጊዜ በሶስት ደረጃዎች ይከፍሉታል፦ ታችኛው ፓሊዮሊቲክ (2.5 ሚሊዮን-200,000 ዓ.ዓ)፣ መካከለኛው ፓሊዮሊቲክ (200,000 - 30,000 ዓ.ዓ) እና ላይኛው ፓሊዮሊቲክ (40, 000-10,000 ዓ.ዓ)። ኦልዶዋን እና አሹሊያን የሚባሉት ሁለቱ ተከታታይ የድንጋይ ዘመን የመሳሪያ አሰራር ቴክኖሎጂዎች ታችኛውን ፓሊዮሊቲክን ወይም የድሮ የድንጋይ ዘመንን የመጀመሪያ ደረጃ ገልጸዋል። የኦልዶዋን የድንጋይ መሳሪያዎች "ቀጥታ ምት" (flaking) በሚባል ቴክኒክ የተሰሩ ነበሩ። ይህ የመሳሪያ አሰራር ሂደት አጥንትን ለመስበር እና ሥጋን ወይም አዕዋትን ለመቁረጥ የሚያስችሉ ትላልቅ፣ ስለታም ጠርዝ ያላቸው ኮር መሳሪያዎችን፤ እንዲሁም ቆዳን ለመፋቅ እና የእንጨት እንጨቶችን ለመሳል የሚያገለግሉ ትናንሽ ፍሌክሶችን ፈጥሯል።

Acheulean stone tools refer to the “hand axe” technology that developed in Africa, the Near East, Europe and Asia dating from 1.5 million – 200,000 B.P. Acheulean tools are known as “bifaces” (flaked on both side), and

usually had sharp edges, pointed end and were round at the top. The oldest Acheulean sites in Ethiopia include Konso-Gardula, Gedeb and Melka –Kunture. Oldowan tools are generally identified with Homo habilis, while Acheulean tools with that of Homo erectus.

የአሹሊያን የድንጋይ መሳሪያዎች ከ **1.5** ሚሊዮን – **200,000** ዓ.ዓ. ጀምሮ በአፍሪካ፣ በቅርብ ምስራቅ፣ በአውሮፓ እና በእስያ የተገነባውን "የእጅ መጥረቢያ" ቴክኖሎጂን ያመለክታሉ። የአሹሊያን መሳሪያዎች "ባይፊሴ" (በሁለቱም በኩል የተፈለፈሉ) በመባል ይታወቃሉ፤ እና በአብዛኛው ስለታም ጠርዞች፣ ሹል ጫፍ እና ከላይ ክብ ነበራቸው። በኢትዮጵያ ውስጥ ጥንታዊ የአሹሊያን ቦታዎች ኮንሶ-ጋርዱላ፣ ገደብ እና መልካ-ቁንጡሬን ያካትታሉ። የኦልዶዋን መሳሪያዎች በአጠቃላይ ከሆሞ ሀቢሊስ ጋር ሲያያዙ፣ የአሹሊያን መሳሪያዎች ደግሞ ከሆሞ ኢሬክተስ ጋር ይያያዛሉ።

During the Middle Paleolithic period Homo erectus evolved into Homo sapiens. Studies on Middle Paleolithic populations help us understand the anatomy, behaviour, adaptation and cultural development of modern man. Gademotta archaeological site in central Ethiopian Rift Valley, dated to 200, 000 years ago, is one of the oldest Middle Paleolithic sites in Africa.

በመካከለኛው ፓሊዮሊቲክ ክፍለ-ጊዜ ሆሞ ኢሬክተስ ወደ ሆሞ ሳፒየንስ ተለወጠ። የመካከለኛው ፓሊዮሊቲክ ሀዝቦች ጥናቶች የዘመናዊ ሰውን አናቶሚ፣ ባህሪ፣ መላመድ እና የባህል እድገት እንድንረዳ ይረዱናል። በማዕከላዊ የኢትዮጵያ ስምጥ ሸለቆ የሚገኘው የገደሞታ የቅርስ ቦታ፣ ከ **200,000** አመታት በፊት የነበረ፣ በአፍሪካ ውስጥ ካሉት ጥንታዊ የመካከለኛው ፓሊዮሊቲክ ቦታዎች አንዱ ነው።

The Upper Paleolithic (Later Old Stone Age) lasted from about 40,000 years ago until the end of the last “ice age” about 10,000 years ago. Standardized blade technology appeared and became more widespread than in previous times. Towards the end of Upper Paleolithic, microliths (small, geometric-shaped blade segments) became increasingly common.

ላይኛው ፓሊዮሊቲክ (የኋለኛው የድሮ የድንጋይ ዘመን) ከ **40,000** አመታት በፊት ጀምሮ እስከ መጨረሻው "የበረዶ ዘመን" ማብቂያ ድረስ ከ **10,000** አመታት በፊት ቆይቷል። ደረጃውን የጠበቀ የብሌድ ቴክኖሎጂ ብቅ አለ እና ከቀደሙት ጊዜያት በበለጠ ተስፋፋ። በላይኛው ፓሊዮሊቲክ መጨረሻ አካባቢ፣ ማይክሮሊቶች (ትናንሽ፣ ጂኦሜትሪያዊ ቅርጽ ያላቸው የብሌድ ክፍሎች) እየበዙ መጡ።

Neolithic Revolution / የኒዮሊቲክ አብዮት

Hominids spent ninety nine percent of their history extending back to at least 4 million years on hunting-gathering and consuming wild products of the earth. Nevertheless, sometimes after 11, 000 years ago some human groups began to produce food rather than collect it. This replacement of hunting and gathering ways of life by food production through the domestication of plants and animals is referred to as the Neolithic Revolution. This revolution in subsistence is considered as a turning point in the history of human being.

ሆሚኒዶች ቢያንስ ከ 4 ሚሊዮን አመታት ጀምሮ ዘጠና ዘጠኝ በመቶ የሚሆነውን ታሪካቸውን በአደን-መሰብሰብ እና የዱር ምርቶችን በመመገብ አሳልፈዋል። ቢሆንም፣ ከ 11,000 አመታት በፊት አንዳንድ የሰው ልጅ ቡድኖች ከመሰብሰብ ይልቅ ምግብ ማምረት ጀመሩ። ይህ የአደን እና የመሰብሰብ የአኗኗር ዘይቤ በእጽዋት እና በእንስሳት መለመድ አማካኝነት በምግብ ምርት መተካት የኒዮሊቲክ አብዮት ተብሎ ይጠራል። ይህ የአኗኗር ዘይቤ አብዮት በሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ ትልቅ ለውጥ ያመጣ ክስተት ተደርጎ ይቆጠራል።

One of the better-known places in the world where agriculture first started is the Middle East particularly the Fertile Crescent. We observe sites of sedentary life, domestication of plants and animals, new tools and diversification of human diets that implies the existence of divisions of labour.

በዓለም ላይ ግብርና ለመጀመሪያ ጊዜ ከተጀመረባቸው በደንብ ከሚታወቁ ቦታዎች አንዱ መካከለኛው ምስራቅ በተለይም ለም ጨረቃ **(Fertile Crescent)** ነው። ቋሚ የመኖሪያ ህይወት፣ የእጽዋት እና የእንስሳት መለመድ፣ አዳዲስ መሳሪያዎች እና የስራ ክፍፍል መኖሩን የሚያመለክት የሰው ልጅ አመጋገብ ልዩነት ያሉባቸውን ቦታዎች እናያለን።

The Neolithic Revolution in the Ethiopian Region

Some elements of the Neolithic tradition together with other cultural manifestations can be observed in the northern and southern parts of Ethiopia beginning from 4,000 B.C. Archaeological evidences show the existence of a Neolithic type of culture in Ethiopia and the Horn.

በኢትዮጵያ ከ 4,000 ዓ.ዓ. ጀምሮ በሰሜናዊ እና በደቡባዊ ክፍሎች አንዳንድ የኒዮሊቲክ ባህል አካላት ከሌሎች የባህል መገለጫዎች ጋር ሊታዩ ይችላሉ። የአርኪኦሎጂ ማስረጃዎች በኢትዮጵያ እና በአፍሪካ ቀንድ ውስጥ የኒዮሊቲክ አይነት ባህል መኖሩን ያሳያሉ።

It is assumed that agricultural tradition in northern Ethiopia was already in existence between 3, 000 and 2000 B.C. The presence of a diverse environment in Ethiopia and the Horn made the region the homeland of many plant species, which brought about the cultivation of root plants like enset and crops such as teff, noog, finger millet, and coffee. Today, enset and these crops are staple foods in different parts of Ethiopia.

በሰሜን ኢትዮጵያ የግብርና ባህል ከ 3,000 እስከ 2000 ዓ.ዓ. ባለው ጊዜ ውስጥ ቀድሞውኑ እንደነበረ ይታመናል። በኢትዮጵያ እና በአፍሪካ ቀንድ ውስጥ የተለያየ አካባቢ መኖሩ ክልሉን ለብዙ የእጽዋት ዝርያዎች መገኛ አድርጎታል፤ ይህም እንደ እንሰት ያሉ ስር-ነቀል ተክሎችን እና እንደ ጤፍ፣ ኑግ፣ ዳጉሳ እና ቡና ያሉ ሰብሎችን ማልማት አስገኝቷል። ዛሬ እንሰት እና እነዚህ ሰብሎች በተለያዩ የኢትዮጵያ ክፍሎች ዋነኛ ምግቦች ናቸው።

😊በጣም ጥሩ! የ 11 ኛ ክፍል የታሪክ ትምህርታችንን ከአዲሱ ክፍል 1.3 እንቀጥላለን።

1.3. The Emergence of States / የመንግስታት አመሰራረት

Early states emerged when human society maintained an organized existence in the form of family, clan, tribe, etc. The earliest known states in the world emerged around some 6,000 years ago.

የጥንት መንግስታት የተነሱት የሰው ልጅ ማህበረሰብ በቤተሰብ፣ በጎሳ፣ በነገድ ወዘተ መልክ የተደራጀ ህልውና ሲይዝ ነው። በዓለም ላይ የታወቁት የመጀመሪያዎቹ መንግስታት ከ 6,000 አመታት በፊት ገደማ ተነስተዋል።

The Theories of the Emergence of State

There are different theories about the emergence of ancient states that take religion, war leadership, and control of trade routes and irrigation as important factors for state formation.

የጥንት መንግስታትን አመሰራረት በተመለከተ ሃይማኖትን፣ የጦርነት አመራርን፣ እና የንግድ መስመሮችን እና የመስኖን ቁጥጥር እንደ አስፈላጊ ነገሮች የሚወስዱ የተለያዩ ንድፈ-ሀሳቦች አሉ።

Religion was one of the important factors for the emergence of states in antiquity. This theory is called the “Divine Right Theory”.

ሃይማኖት በጥንት ዘመን ለመንግስታት መፈጠር ከዋነኞቹ ምክንያቶች አንዱ ነበር። ይህ ንድፈ-ሀሳብ "የመለኮታዊ መብት ንድፈ-ሀሳብ" ይባላል።

War leadership was another factor in the emergence of kingship in ancient times.

የጦርነት አመራር በጥንት ዘመን ለንግስና መፈጠር ሌላው ምክንያት ነበር። ⚔

Although trade existed long before the emergence of ancient states, it is very probable that it served as a factor for the emergence of states.

ንግድ ከጥንት መንግስታት መፈጠር ከረጅም ጊዜ በፊት የነበረ ቢሆንም፣ ለመንግስታት መፈጠር እንደ ምክንያት ሆኖ ማገልገሉ በጣም ሊሆን የሚችል ነው።

Finally, there is the “oriental despotism” theory of the origin of ancient states. Scholars apply this theory regarding the origin of oriental states, particularly ancient Egypt, whose civilization depended on the Nile River and that of Mesopotamia.

በመጨረሻም፣ የጥንት መንግስታትን አመጣጥ በተመለከተ "የምስራቃዊ ፍጹማዊነት" ንድፈ-ሀሳብ አለ። ምሁራን ይህንን ንድፈ-ሀሳብ የሚተገብሩት ሥልጣኔያቸው በአባይ ወንዝ እና በሜሶፖታሚያ ላይ የተመሰረተውን የጥንቷ ግብጽን የመሳሰሉ የምስራቅ መንግስታትን አመጣጥ በተመለከተ ነው።

Main Features of the Early States

Early states of the world came into existence primarily as a result of the development of agriculture. This was because it was only agriculture that could provide regular surplus food to the farmers, and supported other classes, and state officials and soldiers.

የዓለም የመጀመሪያዎቹ መንግስታት በዋናነት የተፈጠሩት በግብርና ልማት ምክንያት ነው። ይህ የሆነበት ምክንያት ለገበሬዎች መደበኛ ትርፍ ምግብ ማቅረብ፣ ሌሎች መደቦችን፣ የመንግስት ባለስልጣናትን እና ወታደሮችን መደገፍ የሚችለው ግብርና ብቻ ስለነበር ነው።

Ancient empire states were seen as divinely created institutions, and their emperors were regarded as representatives of gods (later God) on earth. The position of the individual in the social hierarchy was determined on the basis of birth, and was believed to be god-given and thus immutable.

የጥንት ግዛት መንግስታት በመለኮታዊ መንገድ የተፈጠሩ ተቋማት ተደርገው ይታዩ ነበር፤ ንጉሠ ነገሥታቶቻቸውም በምድር ላይ የአማልክት (በኋላ እግዚአብሔር) ተወካዮች ተደርገው ይቆጠሩ ነበር። በማህበራዊ ተዋረድ ውስጥ የግለሰቡ ቦታ የተወሰነው በትውልድ ሲሆን፣ ይህም በእግዚአብሔር የተሰጠ እና የማይለወጥ እንደሆነ ይታመን ነበር።

ጨርሰናል 😊 በድንብ አንብቡ